

Warszawa, 25.06.2021

dr hab. Martyna Kobus, prof. INE PAN
Kierownik Centrum Badań nad Nierównościami INE PAN

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anety Sobotki pt. “*Rola niedoskonałej informacji w podejmowaniu decyzji o wyborze studiów w Polsce*” wykonanej pod kierunkiem dr hab. Mikołaja Herbsta, prof. UW

Decyzja o wyborze studiów jest złożoną decyzją, na którą wpływ ma wiele czynników, począwszy od wewnętrznych motywacji jednostki, to jest jej własnych ambicji i zainteresowań, poprzez ekonomiczne i społeczne korzyści ze studiowania jak przyszłe zarobki i prestiż. Dla rozwoju gospodarek podnoszenie kapitału ludzkiego, w tym lepsze dopasowanie wyborów edukacyjnych jednostek do potrzeb rynku pracy, jest sprawą kluczową. Są to zatem decyzje istotne zarówno z indywidualnego jak i społecznego punktu widzenia. Na decyzje te ma oczywiście wpływ jakość informacji jaką dysponują wybierający. Jak pokazują badania z innych krajów, poprzez poprawę poinformowania osób wybierających studia, można pomóc jednostkom podejmować decyzje, które są lepsze zarówno indywidualnie jak i społecznie. Wciąż jednak wiele nie wiadomo na temat tego w jaki sposób młodzi ludzie poszukują informacji, jakich informacji i jak poszukiwania te wpływają na ich decyzje, a zwłaszcza niewiele wiadomo o tych kwestiach na gruncie polskim. W niniejszej rozprawie doktorskiej mgr Sobotka adresuje tę właśnie lukę w badaniach. Temat pracy jest zatem ważny, aktualny i na gruncie polskim nowatorski. Wybór tematu oceniam bardzo wysoko; praca jest ciekawa i rozszerzyła moją wiedzę w temacie. Nie sposób nie pochwalić języka pracy. Autorka pisze bardzo przystępnie, prowadzi narrację w sposób jasny i klarowny, co dowodzi uporządkowania wyводу i jest ważne w samodzielnej pracy naukowej.

Głównym celem pracy jest, słowami Autorki, “analiza podejmowania decyzji o wyborze studiów w kontekście posiadanych przez uczniów informacji o edukacji wyższej oraz możliwości wpływania przez państwo na wybory edukacyjne poprzez dostarczanie odpowiednich informacji w celu rozwiązania problemów polityki szkolnictwa wyższego i rynku pracy”, który to cel zyskuje uściślenie w postaci celów szczegółowych: “(i) identyfikacja rodzajów zachowań edukacyjnych, które można zmienić poprzez dostarczanie osobom podejmującym decyzje edukacyjne informacji o studiach, (ii) analiza procesu poszukiwania informacji o studiach przez

maturzystów, (iii) analiza związku między poinformowaniem w chwili podejmowania decyzji edukacyjnej a ukończeniem studiów.” Cele te są następnie realizowane w pięciu rozdziałach. W rozdziale pierwszym Autorka dokonuje przeglądu teorii dotyczących podejmowania decyzji edukacyjnych, a w drugim przeglądu literatury o roli niedoskonałej informacji w tych decyzjach. W rozdziale trzecim Autorka omawia system wspierania decyzji edukacyjnych w Polsce. W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki wywiadów z 42 warszawskimi maturzystami odnośnie zbierania informacji i podejmowania decyzji o studiach, a w piątym przedstawiono wyniki analiz ekonometrycznych wpływu stopnia poinformowania na jakość wyborów edukacyjnych. Ten układ pracy oceniam bardzo dobrze. Od skrupulatnego opisu stanu badań przez naświetlenie problemu w warunkach polskich po prezentację wyników własnych badań. Przejdę teraz do oceny poszczególnych rozdziałów i całości pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawiono czołowe teorie podejmowania decyzji o inwestycji w edukację (teoria kapitału ludzkiego, teoria sygnalizowania i inne). Sposób prezentacji jest wyczerpujący i dokładny. Widać szeroką i gruntowną znajomość literatury, zarówno ekonomicznej, socjologicznej jak i psychologicznej i to należy podkreślić. W niektórych miejscach poprawie mogłoby ulec słownictwo np.: krańcowy zamiast marginalny, porządkowa zamiast ordynalna, ale są to pojedyncze słowa. Choć rozdział ten oceniam bardzo dobrze, to uważam że jest zdecydowanie za długi. Niemala jego część nie znajduje za bardzo zastosowania w tym co później (np.: heksagonalny model struktury preferencji zawodowych). Zbytnią obfitość informacji, choć świadczy o odczytaniu Doktorantki, to zaciemnia ciągłość wyводу. Bardzo pomógłby krótki podrozdział podsumowujący przedstawioną literaturę, który jednocześnie stanowiłby połączenie z prowadzonymi później analizami jakościowymi i ilościowymi. Znacząco wpłynęłoby to na ścisłość argumentacji.

Rozdział drugi dostarcza wiele informacji dokładnie w temacie pracy. Jest napisany bardzo dobrze, klarownie. Z ciekawością czytałam o badaniach dotyczących interwencji w obszarze dostarczanej uczniom informacji. Ponownie, brakuje rozdziału podsumowującego, który zawierałby wskazania dla Autorki do jej własnych analiz i ich umiejscowienia na tle zaprezentowanych badań.

W rozdziale trzecim zamieszczono opis systemu wsparcia wyborów edukacyjnych w Polsce. Poszerzył on istotnie moją wiedzę na ten temat. W rozdziale tym moją uwagę zwróciła kwestia prognoz ministerialnych dotyczących zawodów nadwyżkowych, które mają służyć lepszemu dopasowaniu popytu i podaży na pracę. Wskazują one, że potrzebne zawody to w większości zawody nie wymagające wykształcenia wyższego. Nasuwa to pytanie czy najlepszą interwencją, która sprzyjałaby poprawie dopasowania wyborów edukacyjnych do rynku pracy nie byłoby odwołanie części maturzystów od podejmowania studiów wyższych, a wówczas rola czynników, o których pisze Autorka jest pomniejsza. Alternatywą jest

oczywiście, że narzędzie prognostyczne jest mocno niekompletne. Dobrze byłoby trochę rozwinąć te rozważania.

Rozdział czwarty zawiera wyniki wywiadów z maturzystami. Zadawane pytania odpowiadają analizowanym tezom. Ogólnie dobrze oceniam uzupełnienie analiz ilościowych jakościowymi w materii tak złożonej jak wybory edukacyjne. Istotnie pogłębia to wgląd w naturę problemu. Wydaje się miejscami, że Autorka przejawia preferencję wobec opinii uzyskanych od zapraszanych do szkół Absolwentów a niechęć wobec opinii uzyskanych na forach internetowych. W istocie, nie rozumiem tego rozróżnienia - i jedno i drugie źródło to ograniczona próba oparta na subiektywnych wrażeniach. Co prawda później analizy ilościowe takie rozróżnienie wprowadzają, tym niemniej na poziomie rozdziału czwartego jest to nie do końca zrozumiałe. Może Autorka mogłaby doprecyzować skąd ta zauważalna różnica w jej narracji.

Rozdział piąty zawiera wyniki regresji logistycznej zróżnicowania źródeł informacji na prawdopodobieństwo ukończenia studiów. Hipotezy sformułowane są konkretnie i wystarczająco ściśle. Analizy ekonometryczne wykonane są poprawnie i opisane przez Autorkę w bardzo uporządkowany, jasny sposób, co dowodzi właściwego opanowania warsztatu. Wyniki są ciekawe, zwłaszcza w zakresie rozróżnienia na źródła, które sprzyjają poinformowaniu i nie. We wnioskach Autorka odwołuje się miejscami, podobnie w rozdziale czwartym, do teorii i badań przedstawionych we wcześniejszych rozdziałach, choć nie wszystkich, stąd moja wcześniejsza uwaga o potrzebie skrócenia zwłaszcza rozdziału pierwszego.

Ogólnie, dobrze oceniam pracę doktorską mgr Anety Sobotki, natomiast widzę też jej pewną słabość, której zniwelowanie może pomóc w dalszych pracach nad zgromadzonym materiałem, jeśli takie byłyby prowadzone. Dla mnie niniejszej pracy trochę brakuje ścisłości i jest to moja główna uwaga do pracy. Początek i pierwszy rozdział budują wrażenie jakbyśmy się mieli zajmować niemalże całością niedoskonałej informacji obecnej w procesie wyboru studiów. Na przykład, również kwestiami takimi jak: jakimi czynnikami się kierować w wyborze, co przyczyni się do sukcesu życiowego, jak ocenić jakość studiów i odróżnić te dobrej jakości od tych złych itd. Jest to też widoczne w pytaniach szczegółowych np.: "Czy ludzie podejmując decyzje edukacyjne posiadają odpowiednie informacje, żeby dokonać świadomego wyboru studiów?" Bardzo nieściśle sformułowanie jak na pytanie badawcze. O niektórych z postawionych pytań w późniejszych opisach wyników jest dosłownie akapit np.: "Czy podejmują decyzje racjonalnie?". Albo "Jakie problemy polityki szkolnictwa wyższego można rozwiązać dzięki dostarczaniu lepszych informacji?", gdzie później Autorka po prostu stwierdza na bazie analizy ekonometrycznej, że poprawa poinformowania by pomogła. Moim zdaniem, Autorka de facto nie zajmuje się tymi zagadnieniami rzeczowo, więc też nie ma sensu tworzenia na wstępie pracy wrażenia jakby było inaczej. Bez tego praca doktorska również się broni a zaciemnia to argumentację. Dopiero dalej w pracy dowiadujemy

się, że analizowana rola niedoskonałej informacji jest bardzo konkretna i zdefiniowana dość wąsko (co nie jest wadą, przeciwnie). Rola ta pojawia się na styku uczeń-uczelnia, nie dotyczy ogólnych kwestii sukcesu życiowego i dobrych zawodowo-edukacyjnych wyborów, ale zasadniczo ukończenia studiów itd. Moim zdaniem ten konkretny cel pracy powinien wybrzmieć w pracy dużo wcześniej, rozdziały stanowiące przedstawienie literatury powinny być bardziej rozbudowane wokół tego celu a skrócone w innych miejscach i zawierać - o czym wspominałam - punkty do rozdziałów analitycznych. Wówczas prowadzona argumentacja zyskałaby na ścisłości i byłoby to z korzyścią dla całej pracy.

Jest to tylko jednak jedna uwaga a moja całościowa ocena doktoratu jest bardzo dobra i było dużą przyjemnością tę pracę czytać. Doktorantka podjęła ważny temat naukowy, wykazała się obszerną znajomością literatury w dziedzinie nauk społecznych i potwierdziła umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Wymogi ustawowe są zatem spełnione i wnioskuję o skierowanie niniejszej rozprawy doktorskiej do dalszych etapów postępowania o nadaniu stopnia doktora.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'M. Kelly', is positioned in the lower right quadrant of the page.